

Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

> Retouradres Postbus 20901 2500 EX Den Haag

De voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA DEN HAAG

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Rijnstraat 8
2515 XP Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

T 070-456 0000
F 070-456 1111

Ons kenmerk

IENW/BSK-2019/137967

Bijlage(n)

1

Datum 8 juli 2019
Betreft Programmatische Aanpak Grote Wateren: prioritering
maatregelen

Geachte voorzitter,

Nederland investeert al jaren in de verbetering van waterkwaliteit, ecologie en natuur van de grote wateren met inrichtings- en beheermaatregelen voor de Kaderrichtlijn Water (KRW), Natura 2000 en overig natuurbeheer. Deze maatregelen zijn nuttig en nodig. Echter ook na uitvoering van maatregelen in het kader van het KRW-verbeterprogramma (t/m 2027) en N2000-beheerplannen zal nog geen duurzame kwaliteit in de grote wateren ontstaan. Zonder een aanvullende inspanning dreigt de ecologische toestand in de grote wateren in de komende jaren te verslechteren en zullen niet alle N2000-instandhoudingsdoelen gerealiseerd worden. Grote ingrepen in deze watersystemen en passend (economisch) gebruik en beheer zijn nodig om deze opgaven wel te kunnen realiseren.

Gezamenlijke ambitie

Wij hebben u op 7 maart 2018 geïnformeerd over onze gezamenlijke ambitie en het opstarten van de programmatische aanpak grote wateren (PAGW) om te komen tot ecologisch gezonde, toekomstbestendige grote wateren waarin hoogwaardige natuur goed samengaat met een krachtige economie (Kamerstuk 27 625, nr. 422). We hebben een eerste stap in de realisatie van onze ambitie gezet door €95 mln (regeerakkoordmiddelen natuur en waterkwaliteit) te investeren in maatregelen voor de Grevelingen en Eems-Dollard en voorbereidende onderzoeken voor enkele andere maatregelen (eerste tranche).

In juni 2018 hebben wij u bericht de benodigde maatregelen voor onze ambitie samen met regionale partijen te willen oppakken (Kamerstuk 27 625, nr. 434). De '[verkenning grote wateren¹](#)' doet voorstellen voor 33 maatregelen die nodig zijn om in 2050 de ambitie te halen. Deze zijn mede gebaseerd op inzichten uit diverse gebiedsprocessen. Deze maatregelen zijn erop gericht ontbrekende leefgebieden aan te leggen, natuurlijke dynamiek terug te brengen, versterken estuariën karakter van de Delta en/of betere verbindingen te realiseren tussen zee, estuaria en rivieren. Daarmee komen de doelen voor (ecologische) waterkwaliteit (Kaderrichtlijn Water) en natuur (Natura 2000) binnen bereik. Het streven is dat

¹ <https://www.helpdeskwater.nl/onderwerpen/water-ruimte/ecologie/programmatische/@178960/factsheets-programma/>

alle maatregelen zoveel mogelijk maatschappelijke en economische meerwaarde hebben. Er ontstaat meer 'beleefbare natuur' voor bewoners en passanten. De kwaliteit van de leefomgeving neemt toe en daarmee verbetert het vestigingsklimaat voor wonen en ondernemers. Als het ecologisch functioneren van de grote wateren op orde komt, faciliteert dit de inpassing van maatschappelijke opgaven uit de gebiedsagenda's, zoals: verstedelijking, transport, energieproductie en recreatie. Vanuit dit profijt worden in gebiedsoverleggen met de regio deze kansen en baten geconcretiseerd, om te komen tot samenwerking- en (co)financieringsovereenkomsten.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Ons kenmerk
IENW/BSK-2019/137967

Uw Kamer is in november 2018 geïnformeerd over aanvullende rijksmiddelen, totaal €248 mln tot en met 2032, voor volgende maatregelen van de Programmatische Aanpak Grote Wateren/PAGW (Kamerstuk 35 000J, nr. 7). In deze brief is toegezegd uw Kamer te informeren aan welke maatregelen deze middelen worden toebedeeld.

Tweede tranche maatregelen

Met de PAGW regisseren wij de uitvoering van de 33 maatregelen via een adaptieve, gebiedsgerichte en doelmatige benadering. Het maatregelenpakket evalueren we op gezette tijden. Uiteindelijk zijn tot 2050 alle 33 maatregelen nodig om de ambitie te halen. De maatregelen brengen we de komende jaren echter niet allemaal tegelijk in uitvoering. De 33 maatregelen zijn geanalyseerd op ecologische urgentie (doelbereik KRW en Natura2000), technische uitvoerbaarheid tot en met 2032, nog te genereren kennis, gefaseerde uitvoering (eerst praktijkproef en dan grootschalige uitvoering) en koppelingen met andere uitvoeringsprogramma's (zoals Deltaprogramma). Op basis van deze analyse en gebiedsgerichte overleggen zijn de volgende maatregelen in beeld voor de periode tot en met 2032. Mochten er in de gesprekken met de regio andere maatregelen uit de verkenning op substantieel (financieel) commitment kunnen rekenen, dan kunnen deze aan onderstaande lijst worden toegevoegd.

- Zandsuppletie Galgeplaat Oosterschelde
- Sedimentbeheer Westerschelde (fase 1)
- Friese IJsselmeerkust (fase 1)
- Wieringerhoek (fase 1)
- Marker Wadden (fase 2)
- Oostvaardersoevers (fase 1)
- Noord-Hollandse Markermeerkust
- Binnendijkse slibsedimentatie/Groote Polder fase 1, Eems-Dollard
- Vergroten laag-dynamisch riviermilieu in Maas en Rijntakken
- Bestrijden structurele erosie zomerbed en verdroging winterbed, meekoppelen met onderhoud vaargeulen
- Zout en getij Volkerak-Zoommeer
- Waddengebied: verzachten van de randen en herstel onderwaternatuur
- Maatregelen Beheerautoriteit Wadden
- Voorbereidende acties voor programmeringen vanaf 2033 (MIRT-onderzoeken en haalbaarheidsstudies 3de en volgende tranches).

Details over de maatregelen en de mate waarin zij bijdragen aan doelbereik zijn opgenomen in bijlage 1.

Dit pakket aan maatregelen kost samen ordegrrootte €580 mln. De rijksmiddelen voor PAGW zijn onvoldoende voor volledige dekking van het bovenstaande pakket

van 14 inrichtingsmaatregelen. Er zal bij de keuze voor de tweede tranche maatregelen nog een verdere prioritering noodzakelijk zijn. Het Rijk is in overleg met de regio over het belang van de maatregelen voor de regio, meekoppelkansen, draagvlak en de mogelijke bijdragen van de regio op basis van profijt, verantwoordelijkheid en financiële draagkracht. De komende maanden zal het Rijk het gesprek met de regio en stakeholders toespitsen op de geselecteerde maatregelen. Naarmate de regio meer bijdraagt, kunnen meer maatregelen de komende jaren in uitvoering worden genomen. Later dit jaar berichten wij uw Kamer over de inzet van de gereserveerde €248 mln voor PAGW tot en met 2032. Maatregelen die nu niet in uitvoering komen blijven in beeld voor een volgende tranche. Om het estuarien karakter van het Volkerak-Zoommeer te kunnen versterken worden eerst, via het Deltaprogramma Zoetwater, alternatieve zoetwatervoorzieningen gerealiseerd.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Ons kenmerk
IENW/BSK-2019/137967

Na besluitvorming over de inzet van de middelen doorlopen de projecten de MIRT-procedure. Waar mogelijk worden in het BO-MIRT van 2019 en 2020 de eerste MIRT-besluiten genomen.

Duurzame Visserij

Het rendement van de inrichtingsmaatregelen in de grote wateren is afhankelijk van het daarop volgende gebruik en beheer, zoals een duurzame visserij. Transitie naar een duurzame visserij in het IJsselmeer en Waddenzee is opgenomen in de lijst van 33 PAGW-maatregelen. Uw Kamer is 25 maart 2019 geïnformeerd over het actieplan: "toekomstbestendig visserijbeheer IJsselmeergebied" (Kamerstuk 29 664, nr.71). Vanuit het PAGW-budget dragen we hieraan €1,25 mln bij.

Hoogachtend,

DE MINISTER VAN INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT,

drs. C. van Nieuwenhuizen Wijbenga

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN VOEDSELKwaliteit,

C.J. Schouten

Bijlage 1 projectinformatie mogelijke maatregelen 2de tranche.

Hieronder zijn de maatregelen opgenomen waarvan uitvoering mogelijk is in de 2de tranche. De complete lijst met 33 maatregelen uit de verkenning is [hier](#)² te vinden.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Ons kenmerk
IENW/BSK-2019/137967

Waddengebied en Eems-Dollard:

Kern van de opgave:

- Verbeteren ecologische waterkwaliteit in de Eems Dollard door troebelheid te verminderen.
- Naar verwachting in de Waddenzee geen systeemingrepen nodig, wel meer natuurlijkere (zachtere) overgangen tussen water en land, herstel van zoet-zout-overgangen en herstel leefgebieden.
- Stoppen verdere achteruitgang van broedvogels en herstel zeegrasvelden.

Projecten voor Waddengebied en Eems-Dollard zijn:

1. Binnendijkse slibsedimentatie/ Grote Polder fase 1 Eems-Dollard (pilot – 10 mln)
 - *Praktijkproeven om slib uit het water te verwijderen zodat de troebelheid afneemt*
 - *Veel steun uit de regio, het project is opgenomen in het programma ED2050*
 - *Deze praktijkproeven zijn een eerste grote stap in het oplossen van de slibproblematiek maar die is daarmee nog niet opgelost. Wel leveren deze projecten waardevolle kennis voor de besluitvorming over toekomstige opschaling van slibsedimentatie.*
2. Verzachten van de randen en herstel onderwaternatuur (uitvoering - 25 mln totaal)
 - *Lauwersmeerdijk-Vierhuizergat (uitvoering – 10 mln): versterken natuurlijke dynamiek en meer ruimte voor gradiënten land-water en zoet-zout (verzachten van de randen) gecombineerd met versterken waterveiligheid. Dit project wordt meegekoppeld met een HWBP project van waterschap Noorderzijlvest. De kosten van het HWBP project is €50 mln.*
 - *Verzachten van de randen gecombineerd met versterken waterveiligheid in de dijkversterkingen 'Koehoal - Lauwersmeer', 'Den Helder - Den Oever', en ontwikkeling Lauwersmeer/Lauwerskust (10 miljoen). Bij dit projecten wordt meegekoppeld bij het HWBP project van waterschap Noorderzijlvest. De totaalkosten van dit project is nog niet bekend.*
 - *Herstel onderwaternatuur Waddenzee: op praktijkschaal herstellen van de onderwaternatuur gericht op versterking flyway, swimway en voedselweb (5 miljoen)*
3. Maatregelen beheerautoriteit Wadden (1,5 mln. per jaar)
 - *Uitvoering van (beheer)maatregelen door de nog op te richten Beheerautoriteit Wadden.*

² <https://www.helpdeskwater.nl/onderwerpen/water-ruimte/ecologie/programmatische/@178960/factsheets-programma/>

IJsselmeergebied:

Kern van de opgave is:

- Aanleg van ondiepwater zones en het creëren van geleidelijke land-water-overgangen. In een gezonde eindsituatie is circa 10% van het oppervlak ingericht als ondiepwatergebied en land-water-overgang.
- Herstel ecologische verbindingen tussen IJsselmeer, Waddenzee, rivieren en regionale wateren
- Vergroten ecologische draagkracht door het vergroten van voedselbeschikbaarheid en het creëren paai-, rust- en broedgebied voor vis en vogels
- Omgaan met zoutlast in het noordwestelijk deel door kwel en lekverliezen bij spuien en sluisen

Projecten voor IJsselmeergebied zijn:

4. Wieringerhoek (fase 1 – 50 mln.)

- *Aanleg onderwaterlandschap met moerasoevers en ondiepwater en versterken van de ecologische verbindingen met Waddenzee en Wieringermeerpolder.*
- *Het aan te leggen onderwaterlandschap zorgt ook voor een zoet-zout-zonering die helpt voorkomen dat zoutwater de innamepunten voor landbouw en drinkwater bereikt.*
- *Kansen voor rust- en foerageergebied voor migrerende vis en vogels en versterkt de ecologische verbindingen met het achterland met betekenis op internationale schaal.*
- *Voor 26 soorten (instandhoudingsdoelen N2000) biedt dit project kansen voor verbetering, voor 3 is nader onderzoek nodig.*
- *Dit project creëert naar verwachting circa een kwart van de benodigde 10% ondiepwater in het IJsselmeergebied.*
- *Mogelijke meekoppeling met vervanging van de bruggen en sluis bij Den Oever*

5. Oostvaardersoever (fase 1 – 60 mln.)

- *Aanleg ecologische verbinding tussen Oostvaardersplassen, Lepelaarsplassen en het Markermeer is een systeemverbetering waarbij de wetlands binnendijks (totaal 3500 hectaren) worden gekoppeld aan het Markermeer.*
- *Daarmee wordt een derde van de gewenste 10% ondiepwater voor het Markermeer gerealiseerd, evenals een aanzienlijk paaigebied. Vergroot ook de voedselbeschikbaarheid.*
- *Voor 19 soorten (instandhoudingsdoelen N2000) biedt dit project kansen voor verbetering.*
- *Belangrijk project in Nationaal Park Nieuwland.*
- *Samenwerkingsovereenkomst ondertekend met o.a. provincie Flevoland, Staatsbosbeheer, Almere en het rijk.*

6. Friese IJsselmeerkust (8 mln. rijk uit PAGW, 16,9 mln. al beschikbaar vanuit regio en rijk i.k.v. klimaatadaptatie)

- *Bouwt voort op samenwerkingsproject 'Versterking Friese Kust' van provincie Friesland, gemeenten, Fryske Gea en Vogelbescherming en rijk met als doel: (i) stoppen van de erosie van buitendijkse gebieden, (ii) versterken van de potentie van het gebied voor recreatie en toerisme, en (iii) benutten van de kansen die dit gebied biedt voor natuur en*

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Ons kenmerk
IENW/BSK-2019/137967

ecologische waterkwaliteit. Project is gericht op integrale gebiedsontwikkeling ('koppelkansen')

- *Om natuur en ecologische waterkwaliteit te verbeteren worden achteroevers, ondiepe oeverzones en voorzieningen voor vismigratie aangelegd*
- *De PAGW maatregelen zullen bestaande natuurwaarden in belangrijke mate versterken voor 29 soorten (instandhoudingsdoelen N2000) biedt dit project een verbetering. Meer rust-, voedselzoek- en schuilgebied langs de Friese IJsselmeerkust vergroot effectiviteit van de Vismigratierivier waar het rijk financieel aan bij draagt.*
- *Veel van het benodigde vooronderzoek is gereed, planuitwerking kan snel starten. Realisatie van de eerste deelprojecten is mogelijk vanaf 2023.*

7. Noord-Hollandse Markermeerkust, (fase 1 – 20 mln.)

- *Serie kleinschalige projecten voor zowel achteroevers als natuurvriendelijke ondiepe oeverzones en voorzieningen voor vismigratie. Versterkt bestaande natuurwaarden en bestaande recreatieve voorzieningen.*
- *Zorgt door de betere verbindingen met de regionale wateren vooral voor meer paaigebied en een grotere voedselbeschikbaarheid.*
- *Deel van de projecten wordt gerealiseerd als natuurcompensatie andere projecten.*

8. Marker Wadden (fase 2 – 90 mln.)

- *Afronden archipel door de aanleg van nog eens 500 ha eilanden en 1200 ha ondiepwater en moeras. Belangrijk onderdeel nationaal park Nieuw land.*
- *Verbeterd voedselbeschikbaarheid voor vis en vogels en dient tevens als paai-, rust- en broedgebied. Voor 14 soorten (instandhoudingsdoelen N2000) biedt dit project verbetering.*
- *Toepassing van bodemslib uit Markermeer verbetert de ecologische waterkwaliteit.*
- *Mogelijkheden voor cofinanciering van dit project zijn nog niet onderzocht.*

Zuidwestelijk Deltagebied:

Kern van de opgave is:

- Herstel van (gedempt) getij, het weer zout maken, het creëren van geleidelijker zoet-zout-overgangen zorgen voor behoud en herstel van het estuarien karakter.
- Behoud en herstel van intergetijdengebied. Dat vraagt – naast herstel van getij – ook om het tegengaan van gevolgen van te weinig (Oosterschelde – zandhonger) of juist teveel getijd dynamiek (Westerschelde - verschorren).
- Verbeteren van de waterkwaliteit in Grevelingen en Volkerakzoommeer om het maatschappelijk gebruik duurzaam te kunnen dragen.

Projecten voor zuidwestelijke Deltagebied zijn:

9. Zandsuppletie Galgeplaat (30 mln, financieringsspoor analoog aan Roggenplaat: inzet op regionale bijdragen en EU-subsidie))

- *Met zandsuppletie voorkomen dat intergetijdengebieden verdwijnen.*
- *Herstel van estuarien voedselweb en behoud pleisterplaats steltlopers. Voor 14 soorten (instandhoudingsdoelen N2000) biedt dit project kansen voor verbetering.*

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Ons kenmerk
IENW/BSK-2019/137967

- *Instandhouden van zandplaten en intergetijdengebied draagt bij aan stabiliteit dijken*

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

10. Sedimentbeheer Westerschelde, (fase 1 – 40 mln, inzet op regionale bijdragen en EU-subsidie)

Ons kenmerk
IENW/BSK-2019/137967

- *Opschalen praktijkproeven sedimentbeheer. Storten van baggerspecie langs de randen van de zandplaten in combinatie met het afvlakken van te sterk opgehoogde zandplaten*
- *Dat herstelt estuarien voedselweb, behoudt pleisterplaats steltlopers en vergroot het plaatoppervlak voor natura 2000. Voor 4 soorten (instandhoudingsdoelen N2000) biedt dit project kansen voor verbetering. Voor 18 soorten is dat nog niet aan te geven.*
- *Instandhouden van zandplaten en intergetijdengebied draagt bij aan stabiliteit dijken.*
- *In samenwerking met Vlaanderen en regionale partijen.*

11. Zout Volkerak-Zoommeer, verbinding met Oosterschelde (110 mln.)

- *Aanleg doorlaatmiddel voor verbinding met de Oosterschelde zodat het Volkerak Zoommeer weer zout kan worden en het (gedempt) getij terugkeert. Daarmee verbetert de ecologische waterkwaliteit, ook in de aangrenzende regionale wateren Binnenschelde en het Markiezaatmeer (via een doorgang naar het Schelde-Rijnkanaal).*
- *Terugkeer van zout en getij zorgen voor herstel intergetijdengebied, vergroten de voedselbeschikbaarheid en vormen een ecologische schakel tussen zee en rivier.*
- *Voor 10 soorten (zoute instandhoudingsdoelen N2000 Volkerak Zoommeer) biedt dit project verbetering, voor 11 (zoete instandhoudingsdoelen) wordt achteruitgang verwacht.*
- *Maatregelen om de zoetwatervoorziening van de landbouw te garanderen worden voorbereid door het Deltaprogramma (Rijk, provincies en waterschappen), uitvoering voorzien vanaf 2020 t/m 2026.*

Rivierengebied:

Kern van de opgave is:

- *Beter aansluiten bij de natuurlijke ecologische en morfologische kenmerken van de Rijntakken en de Maas. Dat vergroot leefgebied en herstelt verbindingen met regionale wateren en natuur.*
- *Robuuster maken voor klimaatverandering, zowel vaker en langere periodes met lage afvoeren als meer ruimte voor hogere afvoeren.*
- *Verminderen van erosie van het rivierbed en verdroging als gevolg van de bodemdaling.*

Projecten voor het rivierengebied zijn:

12. Laag-dynamisch riviermilieu in Maas en Rijntakken (75 mln, waarvan een deel in de 2^e tranche)

- *Meekoppelen met integraal riviermanagement voor het ontwikkelen van laag-dynamisch riviermilieu. Deze maatregelen is zeer effectief want biedt verbetering voor 34 soorten (instandhoudingsdoelen N2000).*

13. Bestrijden structurele erosie zomerbed en verdroging winterbed, meekoppelen met onderhoud vaargeulen

- *Meekoppelen met integraal riviermanagement.*

Algemeen

14. Voorbereidende acties voor programmeringen 3^e tranche (5 mln.):

- *Vooronderzoeken en evaluaties ter voorbereiding op besluitvorming over nieuwe projecten voor de 3e tranche – en de daaropvolgende – van PAGW.*

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Ons kenmerk
IENW/BSK-2019/137967